Kohtulahendite kogumik

KOHTUJURISTI ETTEPANEK
JULIANE KOKOTT
esitatud 23. detsembril 2015 [1]

Kohtuasi C-196/15

Granarolo SpA

(eelotsusetaotlus, mille on esitanud Cour d'appel de Paris (Pariisi apellatsioonikohus, Prantsusmaa))

Kohtualluvus tsiviil- ja kaubandusasjades — Määrus (EÜ) nr 44/2001 — Valikuline kohtualluvus — Artikli 5 punktid 1 ja 3 — Ärisuhte järsk katkestamine — Asjaomase kahjuhüvitisnõude lepinguline või lepinguväline olemus

I. **Sissejuhatus**

1. Käesolev kohtuasi annab Euroopa Kohtule taas võimaluse käsitleda selliste kohtualluvuse erijuhtude eristamist, mida määrus (EÜ) nr 44/2001 [2] näeb ette lepingulise või lepinguvälise kahju hüvitamise nõuete esitamise puhuks.

2. Täpsemalt on küsimus selles, kas juhul, kui hüvitise nõue rajaneb ainult ärisuhte järsul katkestamisel, tuleb kohtualluvus määrata lepinguvälist kahju käsitlevate sätete järgi.

II. **Õiguslik raamistik**

A. *Liidu õigus*

3. Määruse nr 44/2001 artikkel 5 sätestab:

„Isiku, kelle alaline elukoht on liikmesriigis, võib teises liikmesriigis kaevata:

1. a) lepingutega seotud asjades selle paiga kohtusse, kus tuli täita asjaomane kohustus;

   b) kui ei ole kokku lepitud teisiti, käsitatakse käesoleva sätte kohaldamisel asjaomase kohustuse täitmise kohana:

   — müügi puhul kohta liikmesriigis, kus lepingu kohaselt kaubad üle anti või kus need oleks tulnud üle anda,

   — teenuste osutamise puhul kohta liikmesriigis, kus lepingu kohaselt teenuseid osutati või kus neid oleks tulnud osutada;

1 — Algkeel: saksa.

2 — Nõukogu 22. detsembri 2000. aasta määrus kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusasjades (EÜT L 12, lk 1; ELT eriväljaanne 19/04, lk 42).

[…]

3. lepinguvälise kahju puhul selle paiga kohtusse, kus kahjustav sündmus on toimunud või võib toimuda;

[…]"

B. *Siseriiklik õigus*

4. Prantsuse äriseadustiku (Code de commerce) artikkel L. 442-6 sätestab:

„[…] Vastutus ja kahju hüvitamise kohustus tekib tootjal, kaubandus- või tööstusettevõtjal või kutsealade registrisse kantud isikul, kui ta:

[…]5) lõpetab väljakujunenud ärisuhte viivitamatult, isegi osaliselt, ilma kirjaliku eelteateta, mis võtab arvesse ärisuhte kestust ja järgib minimaalset etteteatamistähtaega, mis on üldistest kaubandustavadest lähtudes kindlaks määratud kutsealadevahelistes kokkulepetes. […] Niisuguste kokkulepete puudumisel võidakse majandusministri määrusega näha iga tooteliigi kohta kaubandustavasid arvesse võttes ette minimaalne etteteatamistähtaeg ja kehtestada ärisuhete lõpetamise tingimused, sõltuvalt eelkõige nende kestusest. Eeltoodud sätted ei piira ärisuhte lõpetamist ilma ette teatamata juhul, kui teine pool ei ole oma kohustusi täitnud või kui on tegemist vääramatu jõuga. […]"

III. **Põhikohtuasi ja eelotsuseküsimused**

5. Prantsuse äriühing turustas Prantsusmaal umbes 25 aasta jooksul ühe Itaalia äriühingu toidukaupu. Nendevahelised pikaajalised ärisuhted ei rajanenud raamlepingul ega ainuesindusõiguse kokkuleppel.

6. Itaalia äriühing teatas Prantsuse äriühingule 10. detsembril 2012 oma otsusest lõpetada nendevaheline ärisuhe alates 1. jaanuarist 2013.

7. Prantsuse äriühing esitas Itaalia äriühingu vastu hagi Tribunal de commerce de Marseille'le (Marseille kaubanduskohus), paludes enda kasuks välja mõista kahjuhüvitis ärisuhte järsu katkestamise eest. Hagi rajanes Code de commerce'i artiklil L. 442-6. Kuivõrd Tribunal de commerce de Marseille hinnangul on hagi ese lepinguvälise kahju hüvitamise nõue, siis tunnistas ta enda määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 alusel pädevaks asja lahendama.

8. Itaalia äriühing väidab apellatsioonkaebuses, et Prantsuse kohtud ei ole pädevad asja lahendama.

9. Esitatud põhjendustest lähtudes peatas apellatsioonkaebust lahendanud Cour d'appel de Paris (Pariisi apellatsioonikohus) menetluse ja otsustas esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused.

„1. Kas määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 tuleb tõlgendada nii, et väljakujunenud ärisuhete – mis seisnevad kaupade tarnimises ühele turustajale mitme aasta jooksul ilma raamlepingu ja ainuesindusõiguseta – lõpetamise tõttu esitatud kahju hüvitamise hagi võib käsitada lepinguvälist vastutust puudutava hagina?

2. Kui vastus esimesele küsimusele on eitav, siis kas nimetatud määruse artikli 5 punkti 1 alapunkt b on kohaldatav selle koha kindlaksmääramisel, kus tuli täita kohustus, mis on esimeses küsimuses nimetatud hagi nõude alus?"

IV. **Õiguslik hinnang**

A. *Esimene küsimus*

10. Esimese küsimusega palub eelotsusetaotluse esitanud kohus selgitada sisuliselt, kas sellise hüvitisnõude puhul nagu põhikohtuasjas kuulub kohaldamisele määruse nr 44/2001 artikli 5 punkt 3, mis reguleerib lepinguvälise kahju hüvitamise nõude kohtualluvust.

11. Lepinguvälise ja lepingulise kahju hüvitamise nõuete kohtualluvuse vahelist piiri täpsustas Euroopa Kohus 2014. aastal kohtuasjas Brogsitter [3].

1. Kohtuotsus Brogsitter

12. Viidatud kohtuotsuses käsitles Euroopa Kohus seda, kas siseriikliku õiguse kohaselt lepinguvälise tsiviilvastutuse tuvastamise hagideks kvalifitseeritavaid hagisid tuleb siiski käsitada „lepinguga seotud asjana" määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 1 tähenduses, kui arvestada seda, et põhikohtuasja pooli seob kehtiv leping. [4]

13. Euroopa Kohus lähtus lepingulise ja lepinguvälise kahju hüvitamise nõuetega hagide kohtualluvuse eristamisel eelkõige sellest, kas „hagejat kostjaga siduva lepingu tõlgendamine näib möödapääsmatu selle kindlakstegemiseks, kas [kostjale] etteheidetav käitumine on õiguspärane". [5] Möödapääsmatu on lepingu tõlgendamine siis, kui „esitatud hagide ese [on] kahju hüvitamise nõue, mille aluseks võib mõistlikult pidada põhikohtuasja pooli siduvast lepingust tulenevate õiguste ja kohustuste rikkumist, mistõttu on lepingu arvessevõtmine hagi lahendamisel möödapääsmatu" [6].

14. Kui hagi lahendamisel tuleb tõlgendada lepingut, siis tuleb kohtualluvus määrata määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 1 alusel kui lepinguga seotud asja kohtualluvus, muul juhul määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 alusel kui kohtualluvus lepinguvälise kahju puhul.

2. Kohtuotsuses Brogsitter esitatud põhimõtete rakendamine käesolevas asjas

15. Käesolevas asjas tuleb tegeleda samasuguse probleemiga nagu kohtuasjas Brogsitter.

16. Ka käesoleval juhul eeldab eelotsusetaotluse esitanud kohus, et esitatud hüvitisnõue tuleb liigitada siseriikliku õiguse [7] alusel lepinguvälise kahju hüvitamise nõudeks.

17. Erinevalt kohtuasjast Brogsitter puudub käesoleval juhul möödapääsmatu vajadus tõlgendada pooltevahelist lepingut, mis põhjendaks lepinguga seotud asja kohtualluvust.

3 — Kohtuotsus Brogsitter (C-548/12, EU:C:2014:148).

4 — Kohtuotsus Brogsitter (C-548/12, EU:C:2014:148, punkt 16).

5 — Kohtuotsus Brogsitter (C-548/12, EU:C:2014:148, punkt 25).

6 — Kohtuotsus Brogsitter (C-548/12, EU:C:2014:148, punkt 26).

7 — Eelotsusetaotluse esitanud kohus ei käsitle põhjalikumalt aspekti, et põhikohtuasjas tuleb õigusvaidluse lahendamisel kohaldada Prantsuse õigust. See ei ole iseenesestmõistetav, vaid seda tuleks põhimõtteliselt kontrollida asjakohaste kollisiooninormide või üldist kehtivust omavate sätete põhjal, aga nende kohta ei ole eelotsusetaotluse esitanud kohus küsimust esitanud ja nende käsitlemiseks ei sisalda eelotsusetaotlus piisavalt andmeid.

18. Käesolevas asjas kõnealune kahju hüvitamise nõue on seotud sellise väljakujunenud ärisuhte järsu katkestamisega, mille vältel tarniti palju kaubasaadetisi Prantsuse äriühingule. Pooled ei ole aga sõlminud omavahelisi ärisuhteid reguleerivat raamlepingut. Sellise määrava tähtsusega küsimuse puhul, kas ärisuhe katkestati mõistliku etteteatamistähtaja jooksul, ei ole seega oluline poolte vahel sõlmitud kokkulepete hindamine.[8]

19. Kahju hüvitamise nõue on oma olemuselt pigem lepingust sõltumatu. Nõude aluseks ei ole poolte lepingulised kokkulepped, vaid õigusnorm, mis hästi korraldatud majanduselu huvides taunib mis tahes järsku ärisuhte katkestamist ja näeb selliste juhtumite puhul ette senise äripartneri kahjuhüvitisnõuded.

20. Käesolevas asjas vaatlusalune olukord on seega teataval määral vastupidine võrreldes kohtuotsuse Brogsitter olukorraga. Viidatud kohtuasjas oli tegemist hüvitisnõudega, mis tulenes põhimõtteliselt kehtiva lepingu rikkumisest. Käesoleval juhul seevastu ei ole kahjuhüvitisnõude aluseks kehtivad *lepingud*, vaid hoopis *edasiste lepingute sõlmimata jäämine* pärast ärisuhte järsku katkestamist. Niisiis ei ole tegemist lepingu rikkumisega, vaid endise äripartneri poolse lepingu sõlmimisest keeldumisega. Kahjuhüvitisnõude „põhjuseks" on seega asjaolud, millel puudub seos lepinguga.

21. Seos lepinguga saaks (hüpoteetiliselt) esineda ainult juhul, kui ärisuhte katkestaja toetuks võlausaldaja teatavatele varasematele ärisuhtest tulenevatele lepingurikkumistele, millega saaks õigustada ärisuhte katkestamist ja hoiduda kahju hüvitamise kohustusest. Isegi kui sellist õiguskaitsevahendit vastuväitena kasutataks – mida käesoleval juhul ei ole alust eeldada –, ei mõjutaks see kahjuhüvitisnõude olemust ega muudaks seda lepinguliseks nõudeks.

22. „Lepingutega seotud asjad" ei ole seega käesoleva menetluse esemeks, mistõttu ei saa kohaldada määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 1, mis reguleerib lepinguga seotud asja kohtualluvust.

23. Põhikohtuasjas esitatud nõue tuleb selle olemuse põhjal liigitada pigem lepinguvälisel vastutusel põhinevaks nõudeks, nagu Euroopa Kohus on seda varem teinud lepingueelsete läbirääkimiste süülise katkestamise puhul.[9] Need on käesolevas asjas vaatlusaluse nõudega sarnased selle poolest, et ka siin puudub „õiguslik kohustus […], mille isik on endale vabatahtlikult teise isiku ees võtnud"[10], ja lõpuks rajaneb esitatud nõue etteheitel ühe äripartneri ebalojaalse käitumise kohta[11].

24. Eeltoodud kaalutlustel tuleb esimesele eelotsuse küsimusele vastata, et kahjuhüvitisnõue, mis tuleneb sellise väljakujunenud ärisuhte katkestamisest, mis ei rajane raamlepingul ega ainuesindusõigusel, puudutab lepinguvälist kahju ja kuulub seega määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 kohaldamisalasse.

B. *Teine küsimus*

25. Pärast esimesele küsimusele jaatava vastuse andmist on tarbetu käsitleda teist küsimust, millega eelotsusetaotluse esitanud kohus palub selgitust sellise olukorra kohta, mida käesolevas asjas ei esine, nimelt kas sellisel juhul, kui eitada kohtualluvuse määramist lepinguvälist kahju käsitlevate sätete järgi, kuulub vaidlusaluse kohustuse täitmise koha kindlakstegemisel kohaldamisele määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 1 alapunkt b.

8 — Prantsuse valitsus märgib kõrgeima astme kohtu praktikale viidates, et kõnealuse nõude aluse puhul ei ole oluline, kas leping on juba sõlmitud või on asjaomased ärisuhted alles lepingueelsete läbirääkimiste etapis.

9 — Kohtuotsus Tacconi (C-334/00, EU:C:2002:499).

10 — Kohtuotsus Tacconi (C-334/00, EU:C:2002:499, punkt 27); vt selle kohta ka kohtuotsus Kolassa (C-375/13, EU:C:2015:37, punkt 39).

11 — Kohtuotsus Tacconi (C-334/00, EU:C:2002:499, punkt 27).

26. Igaks juhuks tuleb teist eelotsuse küsimust siiski põgusalt käsitleda ja viidata Euroopa Kohtu otsusele kohtuasjas Corman-Collins [12], kus oli küsimus selles, kas edasimüüja kahjuhüvitisnõude suhtes, mis seondub suulise edasimüügilepingu lõpetamisega, [13] on kohaldatav määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 1 alapunkt b.

27. Euroopa Kohus sedastas sellega seoses, et edasimüügileping, „millele on iseloomulik kahe ettevõtja vahel edaspidiseks sõlmitud raamleping, mille ese on tarnimise või varustamise kohustus ja mis sisaldab eritingimusi […] müüdava kauba turustamise kohta edasimüüja poolt" [14], tuleb liigitada teenuste osutamise lepinguks (määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 1 alapunkti b teise taande tähenduses). „Kahe ettevõtja vahelise pikaajalise ärisuhte puhul, kui see suhe piirdub üksteisele järgnevate lepingutega, mille kõigi esemeks on kauba tarnimine ja äraviimine", tuleb seevastu tugineda määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 1 alapunkti b esimesele taandele. [15]

28. Käesolevale juhtumile ei saa eeltoodud kaalutlusi üle kanda juba pooltevahelise raamlepingu puudumise tõttu. Peale selle ei vaielda põhikohtuasjas mitte kaupade „müügi" üle määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 1 alapunkti b esimese taande tähenduses, vaid pigem ärisuhte järsu katkestamise üle selle konkreetset lepingulist sisu käsitlemata. Määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 1 alapunkt b ei saa järelikult olla asjakohane.

V. **Ettepanek**

29. Eeltoodu põhjal teen Euroopa Kohtule ettepaneku vastata eelotsuse küsimusele järgmiselt:

Kahjuhüvitisnõue, mis tuleneb sellise väljakujunenud ärisuhte katkestamisest, mis ei rajane raamlepingul ega ainuesindusõigusel, puudutab lepinguvälist kahju ja kuulub seega määruse nr 44/2001 artikli 5 punkti 3 kohaldamisalasse.

12 — Kohtuotsus Corman-Collins (C-9/12, EU:C:2013:860).

13 — Kohtuotsus Corman-Collins (C-9/12, EU:C:2013:860, punkt 14): selles seisneb otsustav erinevus selle ja käesoleva kohtuasja vahel, kus eelotsusetaotluse esitanud kohtu tuvastuste kohaselt puudub igasugune raamleping.

14 — Kohtuotsus Corman-Collins (C-9/12, EU:C:2013:860, punkt 36).

15 — Kohtuotsus Corman-Collins (C-9/12, EU:C:2013:860, punktid 35 ja 36).